

Izvoarele Răscoalei lui Horea (coordonator acad. Ștefan Pascu) Seria A. Diplomataria, Vol. I. Premizele Răscoalei. 1773—1784. Alexandru Neamțu și Costin Feneșan. București. Edit. Acad. R.S.R. 1982, 547 p.

Apărut sub egida Academiei de Științe Sociale și Politice a R.S.R., primul volum al Corpusului de documente este închinat unui moment de seamă al luptei românilor din Transilvania pentru dreptate socială și națională—răscoala condusă de Horea, Cloșca și Crișan. Acest prim volum din seria Diplomataria (ce va însuma în final 9 volume, avînd în vedere numărul mare de izvoare existente) cuprinde documentele din fondurile Tezaurariatului minier a Transilvaniei și Oficiului minier superior Zlatna, păstrate la Arhivele Statului Cluj-Napoca.

Volumul se deschide cu o introducere generală asupra mărețului eveniment care a fost răscoala condusă de Horea, „omagiul patriotic și științific închinat luptei poporului român pentru dreptate socială și națională”.

Din cuvîntul introductiv al volumului, cititorul este inițiat cu complexitatea problemelor ce se desprind din cele 329 de documente latine și germane, care permit reconstituirea sugestivă a situației grele a românilor în anii premergători răscoalei din 1784, și în special a locuitorilor Munților Apuseni—regiune unde răscoala a cunoscut o amploare și intensitate deosebită. Tot în partea introductivă a volumului se face o trecere în revistă a izvoarelor documentare ale răscoalei condusă de Horea și o prezentare succintă a încercărilor mai vechi și mai noi de a aduce la lumină mărturiile documentare referitoare la evenimentele anului 1784.

Cuprinzînd cele mai importante izvoare documentare privind perioada 1773—1784, volumul permite reconstituirea în toată complexitatea a împrejurărilor în care s-au cristalizat evenimentele ce au dus la izbucnirea marii ridicări țărănești pentru o viață mai bună în anul 1784. Documentele originale (însoțite de rezumate în limbile română și franceză) permit cu claritate sesizarea unor aspecte care revin în permanență în tot deceniul premergător răscoalei. Astfel sînt relictate plîngerile adresate de iobagi români din Munții Apuseni autorităților locale sau centrale, și chiar împăratului în vederea îmbunătățirii situației lor, a înlăturării abuzurilor autorităților montanistice și domeniiale. Se desprind din șirul acestora plîngerea adresată în ianuarie 1773 (Doc. nr. 1) Tezaurariatului Minier de către locuitorii satelor Bistra, Cîmpeni, Rîu Mic, Rîu Mare în care sînt arătate condițiile neomenoase de trai și greutățile dărilor, sau plîngerea din 24 noiembrie 1779 (Doc. nr. 18) adresată de iobagii fiscali de pe domeniul Zlatnei ce reclamau abuzurile comise cu ocazia arendării circumscripției. Abuzuri sînt semnalate și în plîngerile adresate în 1782 de minierii din Abrud Sat, Bucium și Cărpiniș (Doc. nr. 66). Situația iobagilor și minierilor din Munții Apuseni a rămas neschimbată cu toate plîngerile adresate — dimpotrivă din documentele inserate reiese faptul că de la comiterea abuzurilor s-a trecut la o politică de justificare și legitimare a acestora. Negăsind înțelegere la forurile respective, iobagii se vor adresa împăratului Iosif al II-lea. Astfel în 1781 iobagii fiscali din Rîu Mare, Rîu Mic, Bistra se plîng „bunului împărat”, cerînd respectarea drepturilor lor mai vechi; înlăturarea abuzurilor săvîrșite de autoritățile locale și de către juzii satești, eliberarea lor de sarcinile suplimentare în bani și muncă (Doc. nr. 21).

Aceleași cereri sînt înaintate împăratului și la 16 aprilie 1782 (Doc. nr. 60) de către iobagii din Bucium, Cărpiniș, Baia de Arieș, Musca, Cîmpeni, precum și de către minierii din Abrud Sat, Bucium, Cărpiniș. Noi plîngeri se înregistrează în toamna anului 1783, pentru ca în ianuarie 1784 să fie înaintată plîngerea a 202 iobagi români (Doc. 261) ce cuprinde toate abuzurile ce le făcea trairu de nesuportat. Din documente se mai desprind și alte forme de prezentare a opresiunilor la care erau supuși iobagii satelor din Munții Apuseni și anume prezentarea personală a plîngerilor în fața autorităților sau chiar a împăratului. În 1782, Horea a plecat pentru a doua oară la Viena pentru a înfățișa personal lui Iosif al II-lea situația apăsătoare adîncită neconținut prin cele mai rafinate vexațiuni, iar în 1783 se va duce însoțit de Cloșca pentru a treia oară (Doc. nr. 231). Multe dintre documente i uestrează pregnant preocuparea autorităților în a supraveghea cu strășnicie pe Horea și pe ceilalți fruntași ai iobagilor, pentru a-i împiedica să ajungă în fața împăratului și de pune stavilă cu forța nemulțumirii mereu crescînde a locuitorilor Munților Apuseni. Din mai multe documente în-

serate în volum se desprinde figura de neuitat a „faimosului instigator“ Horea, conducătorul celor obidiți, dîrz și neînfricat, gata de jertfa supremă în lupta pentru dreptate și libertate. Toate demersurile întreprinse însă nu și-au găsit rezolvare favorabilă nici din partea comisiilor de anchetă trimise la fața locului — în final fiind făcuți vinovați tot iobagii ce-și căutau dreptatea. Sînt amintite în acest sens numeroasele protocoale de anchetă ale comisiilor ce au fost trimise în Munții Apuseni-izvoare care oferă tot ațitea explicații pentru violența deosebită cu care a izbucnit apoi în 1784 răscoala. Documentele ilustrează însă și o altă realitate caracteristică deceniului care a premers marii ridicări la luptă de mai târziu — atunci cînd calea pașnică nu mai ducea la nici o perspectivă, românii n-au pregetat să se opună autorităților cu forța. Așa de pildă în 1779 locuitorii din Domeniul de Sus al Zlatnei n-au ezitat să-i bată pe gornicii credincioși stăpînirii, iar românii din Cîmpeni au luat armele amenințînd cu dezlănțuirea unei răscoale (Doc. nr. 15). În același an mai mulți tineri din părțile Albalcului (Doc. nr. 17) s-au înarmat refugiindu-se în pădurile Bihorului cu gîndul de a se împotrivi detașamentelor militare trimise în urmărirea lor. Rezistența celor asupriți a culminat cu mișcarea din 24 mai 1782 — eveniment ce ar fi trebuit să arate autorităților hotărîrea românilor de a nu mai îndura regimul inuman și disprețul la care erau supuși în permanență din partea asupritorilor (Doc. nr. 70, 71, 73, 74, 75).

Un număr apreciabil de documente ilustrează detaliat evenimentele prevestitoare marii răscoale de mai târziu. Din numeroasele informații referitoare la acest moment de referință din viața locuitorilor Munților Apuseni a acelor ani se desprinde protocolul anchetei din 1784 ordonate de autorități — care se constituie prin mărturia numeroaselor persoane audiate — într-o relatare cutremurătoare a stării de mizerie și oprimare în care se zbăteau fără speranța vreunei îndreptări, iobagii fiscali și minierii de pe Domeniul Zlatnei.

Editarea acestui volum de documente, reprezintă un omagiu adus memoriei celor care s-au jertfit pentru dreptatea socială și națională a românilor, în acest an cînd se împlinesc două secole de la memorabilul eveniment care a fost răscoala condusă de Horea, Cloșca și Crișan.

PETRU BONA

General-locotinent dr. ILIE CEAUȘESCU, Colonel dr. FLORIAN TUCA, Maior dr. MIHAIL E. IONESCU, Căpitan ALEXANDRU DUȚU, *România și marea victorie, 23 August — 12 Mai 1945*, Edit. Militară, București, 1985, p. 312.

Lucrarea este rezultatul unor ample și minuțioase investigații în arhivele din țară și din străinătate, ce vin să argumenteze cu noi date contribuția României la obținerea victoriei asupra fascismului fiind în același timp un omagiu adus luptei popoarelor lumii pentru zdrobirea Germaniei naziste.

În primul capitol (*România — militantă activă împotriva fascismului internațional*) se analizează trăsăturile politicii României interbelice, lupta activă a acesteia împotriva fascismului încă de la primele sale manifestări, atașamentul față de ideile păcii și securității internaționale, simpatia și sprijinul față de victimele agresiunii naziste, cu toate presiunile și amenințările Reichului hitlerist proferate la adresa României.

Mișcarea antifascistă din România s-a dezvoltat în anii 1940—1944 într-o puternică rezistență populară înscriindu-se ca una dintre cele mai puternice manifestări pe plan european în care rolul de conducător l-a avut P.C.R. al cărui țel fundamental era salvarea țării.

Relevante sînt paginile în care autorii se referă la revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă de la 23 August 1944, inițiată, organizată și condusă de P.C.R. în colaborare cu celelalte forțe patriotice — ce a reprezentat o cotitură în istoria patriei noastre și care a însemnat în același timp manifestarea hotărîrii poporului nostru de a-și apăra cu orice sacrificiu independența și suveranitatea țării, fiind începutul războiului dus de România împotriva Germaniei naziste și a Ungariei horthyste.